

BIBLIOGRAFIA

Treballs de la Secció de Filologia i Història Literària (Institut d'Estudis Tarraconenses) Tarragona 1980, vol. I.

Maria Teresa MONTAÑA i MARTÍ: *Toponímia de l'antic terme de La Canonja* (pp. 9-84).

La publicació d'aquest recull, començat el 1973, sota el guiatge de Ramon Amigó, és ben oportuna perquè, com recorda l'autora, la meitat del terme de La Canonja ha estat venut al complex de la indústria petroquímica. El poble fou agregat a Tarragona el 1964, per bé que el 1981 gaudirà d'una autonomia, sense recuperar tanmateix el caràcter de terme municipal independent.

La Canonja pertangué durant segles a la mitra de Tarragona i s'hi fusionaren antics termes municipals, més aviat petits, com Masricard, una part de l'anomenat Territori de Tarragona i la Quadra de la Boella, nom ja esmentat a la primera Edat Mitjana. El terme de La Canonja tocava amb els de Tarragona, Reus i Vila-seca de Solcina (avui Vila-seca i Salou). Cal recordar que també entrava dins el projecte ideal de Ramon Amigó i meu per aconseguir que, des de la costa fins a les muntanyes de Prades, hi hagués una ampla llenca de vint municipis on fossin recollits exhaustivament els noms de lloc. La Canonja i Vila-seca fan arribar fins al mar aquesta llenca, inventariada en les tres quartes parts dels termes, i que a muntanya s'estén ja a Arbolí, La Mussara, La Febró i Capafonts, terme el recull del qual estic enllestit.

El treball de Maria Teresa Montaña es fonamenta en força informadors de diferents oficis, sobretot pagesos, però també un minador, un pastor, un granger i mestresses de casa. Ha recollit materials de nombrosos censos i recanes, sobretot dels segles XVIII i XIX. En canvi, no li han deixat consultar l'Arxiu Capitular de Tarragona on sens dubte hauria recaptat més topònims, dels quals, no obstant això, en dóna 400 al seu recull.

A parer nostre els noms de l'antic terme de La Canonja concorden, en general, amb els d'altres termes del pla del Camp de Tarragona, ja estudiats sistemàticament: *La Coma*, *La Devesa*, *Collblanc*, *Les Eres*, *Les Hortes*, *Les Pinedes*, *Les Pletes* i molts d'altres. Diria que no hi ha noms d'origen incert, però sí d'empremta feudal (*El Domenge*) o curiosos: *La Catastrofe* (sense accent), que és un bocí de terra. I també el rastre de conreus en zones on han pràcticament desaparegut. Maria Teresa Montaña aclareix igualment alguna falsa etimologia popular i la deformació de mots que han perdut sentit per al poble, com *La Davallada*, avui pronunciat *La Gavallada*. La recerca ha estat aprofundida i minuciosa i les breus explicacions sobre cada topònim són, en general, suficients. La transcripció fonètica, d'acord amb les normes que abans de la guerra fixaren Joan Coromines i Enric Ribas, és correcta. Així, a part de l'article clàssic «lo», recull la diferència tradicional en la pronúncia entre «b» i «v». L'autora, d'altra banda, dóna compte de força mines, partides, bocins de terra, masets, eres, etc., que han desaparegut o s'han perdut per a l'agricultura, la qual fins fa quinze o vint anys eren la base de la vida del poble.

Cal remarcar la quantitat de renoms aplegats i dels cognoms més abundants abans de l'allau immigratori. La Canonja té vinculacions amb Vila-seca i algunes partides de terra els són comunes. L'obra s'enriqueix amb un mapa del terme de La Canonja, però hi manca l'urbà; i es clou amb un utilíssim índex alfabètic de noms de lloc.

Avui fóra molt més difícil d'arreglar els topònims de l'antic terme de La Canonja. Per això és important d'haver fet a temps aquest treball que hauria d'estimular d'altres pobles on la indústria arrasa zones agrícoles. Recordem finalment que Maria Teresa Montaña té un extens treball inèdit on ha recollit la toponímia marítima entre Sant Carles de la Ràpita i Vilanova i La Geltrú.

ALBERT MANENT

Artur BLADÉ DESUMVILA: *Toponímia del terme de Benissanet* (pp. 87-159).

La recopilació onomàstica del terme municipal riberenc ocupa setanta-dues pàgines de text i una amb el pla de la vila i una altra amb el mapa del terme. El treball és estructurat dintre les coordenades tradicionals en aquest tipus d'inventaris. A la primera part, dedicada al terme municipal (deu ésser per error d'impremta que el títol en lletres grosses diu «el nucli de població»), classifica els noms en setze compartiments segons els indrets que designen: les muntanyes, els cursos d'aigua, les partides de l'hort i les del secà, els camins, etc. La segona part és dedicada al nucli de població: barris, carrers, places, edificis, etc. S'hi nota la presència d'un apartat dedicat a vint-i-tres cases enderrocades per les bombes, un exponent de com la vila va ésser tràgicament afectada pel front de l'Ebre durant l'última guerra. En total, aquestes dues parts apleguen 253 epígrafs numerats, i encara algun «bis», més unes llistes llargues de cognoms i renoms. L'obra, però, a més d'un capítol dedicat a les fonts d'informació, comprèn, al començament, dues pàgines destinades a donar un cop d'ull general al terme i, al final, nou pàgines més per donar una llambregada a la comarca sobre la qual fa uns apunts d'història, de cultura, d'agricultura, de llengua, de meteorologia i diu quatre paraules —plenes de gràcia— per donar una pinzellada que expressi el tarannà de la gent. Al peu de la primera pàgina de la llista sintetitza les particularitats fonètiques i morfològiques de Benissanet, i la seva zona. L'autor es plany, de no haver pogut consultar cap document, els arxius parroquial i municipal havent desaparegut durant la guerra. L'absència de cites documentals és una de les característiques del llibre i, en aquest cas, dissortadament, de signe restrictiu perquè, sense cap dubte, les llistes de noms pretèrits haurien estat remarcables —com ho són sempre— només que hagués pogut localitzar un simple llibre del cadastre del segle passat; però, així i tot, el text inclou tants comentaris i tantes anècdotes relatives a temps passats —tot i que pròxims— que fa l'efecte que l'absència de documents no l'hagi afectat gaire profundament. L'obra, sortida de les mans d'un literat prestigiós, és redactada amb una agilitat encisadora. Dos fets hi sobresurten: un coneixement directe i a fons de la major part dels topants compresos dintre les dues mil dues-centes hectàrees de territori investigat, gràcies, és clar, a haver-lo recorregut pels quatre costats durant la infantesa i la primera joventut. I una admiració per les terres nadiues que infon al text una vibració d' enamorat que té la virtut, però, de no embrancar-se en cap lirisme inoportú, ans de circumscriure's —tal com convé en aquesta mena de treballs— a un tractament rigorosament objectiu en tots els comentaris. Artur Bladé, amb els ulls molt oberts davant cada cosa designada per un nom, la descriu amb brevetat però amb minúcia, sovint amb esperit de geògraf i sempre acompanya la descripció amb tot allò que sap sobre la història, l'anècdota o la llegenda de l'indret o de la procedència del nom. Aquells crits d'alegria —que reporta al núm. 133, referit a *la Salvaterra del Bot*— del Salvador Descarrega quan arribava al seu tros: «Salvaterra, filla meva, ja sóc aquí!» en poden ésser un exemple. L'emoció del benissanetà davant els paisatges «sense parió a la nostra terra» agafa relleu quan parla del castell de *Miravet* (171) dintre l'apartat dels llocs vists des de fora terme, i contempla *l'estret dels Orguins* des de la terrassa superior del castell. La llegenda sobre bruixes arran de *l'Ereta de les Bruixes* (158), a *la Salvaterra de la Manela*, és un model de com es pot il·lustrar l'origen d'un topònim amb brevetat i concisió. Hi ha, també, una colla d'aportacions molt estimables a la història local recent, hàbilment incorporades entre la descripció d'un nom, com quan parla de *l'Omplidor* (208), o de *la Fàbrica* (221), o

del *Molí de la Vila* (226), o del *Cafè del Centre* (242), o d'altres. També n'hi ha d'interès arqueològic sobre descobertes que no han estat estudiades i que ja no es podran estudiar, com quan explica la troballa d'unes tombes en construir la claveguera al *carrer de la Barca* (184).

La majoria de les dues-centes sis paraules que alfabèticament s'anoten a l'índex que clou el treball resultarien normals (fent abstracció de la manera com es pronuncien) en altres indrets del país, però s'hi poden fer notar les acabades en «o» (*el coll de Salero, la sènia del Blanco, el Lligallo, la costa de Fortunyo, el pinar de Sàquero, el mas de Covero*) i les acabades en «os» (*els Cotxos, els Illos, els Sotos, els Fornos, els Montenyos, els Barrancos*, totes aquestes indicant noms de partides de terra, sens dubte noms molt antics, encara que l'absència de documents no permeti d'establir-ne la cronologia) (hi podríem afegir *la Creu de Santos*, tot i que A. Bladé, quan en parla en referir-se a Cardó, escrigui «de Sants») que deuen correspondre a una supervivència mossàrab que no és estrany que aparegui per aquests verals de les vores de l'Ebre. Encara, com a noms de partides de terra, hi ha *els Aixabeus, els Aubals, les Carmenes* i algun altre que poden ésser objecte d'interès per als etimòlegs.

La llista alfabètica final a què ens hem referit no comprèn la totalitat dels noms que s'indiquen al recull, perquè alguns d'ells apareixen dintre el text sense que se'ls hagi fet objecte d'una entrada numerada: *Detrás el Molí, el Molí de la Màquina, el Carrer del Sol, els Premsots de Macareno, els Premsots de Brinet, el Molí del Barretot, la Placeta de Missa, Ca-les-Revueltes*, segurament entre altres. La llista, doncs, resultaria més copiosa si s'haguessin aprofitat també aquests noms als quals l'autor, probablement perquè li deuen ésser massa familiars, no va atribuir prou importància. Per si volíem buscar una vacil·lació, notem *Bot* un cop presentat amb «ó» tancada (10) i després amb «ò» oberta (133); es pot haver donat el cas que la vacil·lació existeixi en la fonètica popular local, com en altres ocasions hem pogut observar.

El recull de noms de Benissanet enllaça damunt el terreny amb el que va publicar Anton Monner i Estopiñà referit al terme de Gandesa. Per ara, són els dos únics termes toponímicament estudiats a fons al sector de dellà l'Ebre. Podrien significar un estímul perquè altres estudiosos locals contribuïssin a engrandir l'àrea investigada, en una zona en la qual, tal com fan comprendre els dos treballs que s'ha dit, la recol·lecció de noms de lloc deu resultar engrescadora.

El recull d'A. Bladé Desumvila, ric i escrupulós, a més d'ésser una aportació valuosa a l'inventari toponímic de les terres catalanes, és un homenatge contingut però càlid al poble que el va veure néixer: la passió per la terra que sent com a més seva que la d'enlloc i l'afecte pels homes que hi transiten està sovint a punt d'esbotzar per entre l'encotillament de la disciplina de les normes a què l'autor es va haver de sotmetre; però en cap moment no es desvia de les exigències a què l'obliga el caràcter de l'obra. La lectura és, doncs, d'una gran amenitat, suposo fins i tot per als no iniciats en la matèria, a pesar de la resistència que el tema de per si oposa a resultar amè.

RAMON AMIGÓ I ANGLÈS

AGRUPACIÓ CATALANA COLLDEJOU *Els Carrers de la Ciutat*, Tarragona, abril 1980, 32 p.
(Llista completa dels carrers de Tarragona, abans i després de les modificacions recents. Mapes, i detalls històrics sobre els personatges i altres titulars).

Cosme AGUILÓ ADROVER: *La Toponímia marina de Felanitx, Santanyí i Ses Salines (Mallorca)*, in «Randa», 10, Palma de M., p. 25-49.

(Estudi detallat sobre una àrea molt rica en toponims: més de 600, amb classificació

semàntico-genètica, transcripció fonètica en cas necessari, comentaris històrico-lingüístics, i índex. Grups: topònims antroponímics; descriptius: metafòrics, zoològics, d'hàbitat, d'activitats humanes, topogràfics, històrics i religiosos. Treball que, juntament amb el de Ramon Amigó sobre Vilaseca de Solcina-Salou, esdevé de consulta obligada per al coneixement i estudi del vocabulari de les nostres costes marines.— Una Fe de Errades ens ha estat proporcionada per l'autor; heus ací les més importants: Pàg. 32, 1.13, i P. 45, 1.19: Güies (i no: Gúies); P. 32, 1.18: Mular (i no: Muar); P. 35, 1.31: corrupció (i no: revolució); P. 37, 1.5: Ferrera (i no: Ferrer); P. 37, 1.17: Moro (i no: Moros); P. 37, 1.35: Roca (i no: rosa); P. 38, 1.29: S'Esdolç (i no: S'Endolç); P. 38, 1.38: «Crétua» (i no: «Creta»); P. 39, 1.26: Talaia (i no: Talia); P. 42, 1.8: Llisos (i no: Llissos); P. 44, 1.37: Caló (i no: Cabó); P. 45, 1.38: linfën (i no: l'infën).

Eduard C. (Colobrets) ERRE: *Un nom de lloc problemàtic: Vall-llobrega o Vall-llòbrega?*, in «Proa» (Palamós), 127, juny 1980.

Vicenç CARBONELL i VIRELLA: *Origen i història del llinatge Vilafranca*. Vilafranca del Penedès (ed. Museu de V.) 1980.

Esteve CRUAÑES i OLIVER, Joan CRUAÑES i RÀFOLS: *Atlas comarcal.— 2. L'Arboç*, Vilafranca del Penedès (Institut d'Estudis Penedesencs), 34 p., mapes en el text i un mapa 1:10.000 fora de text.

Eduard JUNYENT i SUBIRÀ: *Diplomatari de la Catedral de Vic. Segles IX-X*, Vic 1980, 136 p. Publicació pòstuma, pel Patronat d'Estudis Ausonencs; edició a cura de Miquel S. Gros i Ramon Ordeig. (Aquest primer volum comprèn 160 documents, dels anys 879 a 933, amb, naturalment, un valuós material antroponímic i toponímic, del comtat d'Osona especialment, mes també del comtat de Manresa, Berguedà, Cerdanya, Vallès, etc. Aquesta obra importantíssima constarà de 6 volums).

Antoni LLULL MARTÍ: Dintre la crònica «Cultura a Cullerades» del setmanari «Manacor» articles sobre significat, història, etc. dels prenom: preparació d'un futur diccionari sobre aquest tema. (22-XII-79: Jesús, i Maria; 10-II-80: Antoni; 15-III-80: Josep; 19-VII-80: Jaume; etc.).

Albert MANENT: *La persistència, a través dels noms de lloc, del conreu dels cereals i de la vinya, i de la cria del bestiar ovi, bovi i cabrum, als termes de L'Aleixar, Vilaplana i Maspujols*, in «Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols», VIII, 1980, p. 347-352.

Jaume MORA ALSINA, et al. (col·lectiu d'autors): *Les Fonts de Vallgorguina*, Set. 80, 24 p. (juntament amb una exposició organitzada pel Club Vallgorguina.— Dóna noms i detalls de 20 fonts amb croquis de situació que completen el material toponímic: masies, etc.)

Enric MOREU-REY: *Reflexions sobre malnoms de Mallorca, Menorca i Eivissa*, in «Randa», 10, p. 51-61. (Necessitat d'un estudi pluridisciplinari dels renoms. 340 exemples de les Illes).

J. MUNTANER i BARTRA: articles publicats amb pseudònim (El Raier del Querol) o anònims, al setmanari «Rufaca» de Puigcerdà, sobre els noms de casa de la Cerdanya. Per ex. als nos. 26,27 i 28, els d'Age, Ger, Meranges, Niula, Girult, etc.

Albert PERA: sèrie d'articles sobre antropònims, en la crònica «Racó del Llenguatge», en «Catalunya Cristiana», nos. 58 i següents.

Joan PRATS SOBREPÈRE: *Toponímia del terme i poble d'Arbolí*, in «Revista Catalana de Geografia», n.º 3 (jul-set 1978 = 1980), pp. 447-528.

(Més de 600 topònims i més de 100 antropònims, dos mapes del terme i poble, i nombroses fotografies; notacions fonètiques, i índex. Documentació antiga més aviat

escassa, malauradament. Excel·lent recull que significa un pas de més vers l'inventari toponímic total de les Muntanyes de Prades).

Josep M.ª PUCHADES I BENITO: *Resum dels materials necessaris per a l'estudi de la monografia geogràfica d'un municipi de Catalunya*, B. (editorial Montblanc-Martín i Centre Excursionista de Catalunya) 1980, 16 p. (Utilíssim memorandum per als investigadors locals).

Amadeu J. SOBERANES I LLEÓ: *De Paleotoponímia medieval: «Llentisclell», «Els Entinglells» i altres descendents de «Lentiscus» en català*, in «Treballs de la Secció de Filologia i Història Literària» I, Tarragona (I.E.T.) 1980, pp. 161-177 (amb nombroses referències documentades).

Frederic UDINA I MARTORELL: *L'ètnic i el corònim del nostre país*, in «Inauguració del curs acadèmic 1980-1981», Universitat Autònoma de Barcelona, p. 9-28. (L'estat de la qüestió sobre l'origen i datació del topònim Catalunya).

Joan VILASECA I SEGALÉS *Història de Santa Coloma de Gramenet durant el segle XIX*, (B.) 1980, 424 p. i mapes. (Toponímia, pp. 361-399; renoms individuals i col·lectius, pp. 401-410. Material considerable).

TREBALLS EN PREPARACIÓ O EN PREMSA:

Maria Josepa ARNALL I JUAN: *Toponímia medieval del Alto-Ampurdán (Municipios y Agregados)*: datació de tots els noms partint de gran nombre de fonts, especialment impreses, però també manuscrites; publicació imminent en «Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos», Figueres.

Josepa-Maria CORTÈS I ESCRIVÀ: *Onomàstica (antroponímia i toponímia) pretèrita de Sueca (València) i el seu terme* (entre 1453 i 1550). Treball basat sobre els «capatrons» o padrons de riquesa, i altra documentació.

Ferran JOVÉ I ORTONEDA: *Toponímia de la vila i terme de Les Borges del Camp*. Publicació de l'Associació d'Estudis Reusencs (en premsa).

Coloma LLEAL GALCERAN i Emma MARTINELL GÍFRE: *Onomàstica Comercial Barcelonesa* (noms de rètols de botigues, etc.). Comunicació presentada al «Simposio de la Sociedad Española de Lingüística» (Valladolid, desembre del 1979)

Albert MANENT: *Toponímia de Capafonts i del seu terme*.

Jordi MORANT: *Topònims de La Pobla de Montornés*.

Enric MOREU-REY: *Renoms, malnoms, motius i noms de casa*: de pròxima publicació a la col·lecció «Llengua Viva» de l'editorial Millà.

Enric MOREU-REY: *Una Sociedad vista a través de sus apodos* (Països Catalans): Comunicació al «Simposio de la Sociedad Española de Lingüística», Madrid, XII-1980.

Ignasi M.ª MUNTANER I PASQUAL: *Toponímia de la vila i rodal de Sitges*. Tesi doctoral en preparació: el material recollit ultrapassa les 2.700 entrades.

Ramon PROS I VILA: *Toponímia de la vila i terme de Sant Cugat del Vallès*.

Ernestina VALLVERDÚ: *Toponímia i antroponímia del poble i terme de Senan*.

Francesc SIFRE: *Toponímia i antroponímia de l'antic terme de Rojals i Rojalons*.

Sebastià SOLÉ I COT: *Onomàstica i Dret*. (L'autor ja publicà un article sobre aquest tema en la «Revista Jurídica de Catalunya», 4, oct. des. 1977).